
Kommunikasjons - og språkutvikling hos barn med særskilte behov

Anna Romstad Jardstål

Kandidatnummer: 5019

Bacheloroppgave - BHBAC-3970

Mangfoldig språkmiljø

Dato: 22.05.2020

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

For i underkant av tre år siden startet jeg mitt studieløp på barnehagelærerutdanning ved Dronning Mauds Minne Høgskole. I løpet av disse tre årene har jeg utviklet meg selv som person, men også som profesjonsutøver. Jeg hadde litt erfaring med å jobbe med barn fra før av, og hadde tidlig en interesse for barn med særskilte behov. Det handler om de barna som på et eller annet vis skiller seg ut fra mengden, de som trenger noe ekstra av deg, de som trenger ekstra oppfølging, de kan være flinke til å teste grenser, men de er også ekstra lett å bli glad i. Jeg fant tidlig ut at det var dette jeg vil skrive bacheloroppgaven min om, og fant meg en case jeg ville skrive om.

Jeg vil gjerne takke barnehagen for tett og godt samarbeid underveis i bachelorskrivingen, selv i denne Covid-19 perioden. Ting har ikke blitt helt som planlagt, men vi har fått det til på best mulig måte, selv om barnehagene har vært stengt store deler av perioden.

Dette gjelder også veilederne mine, Morten Sæther og Kari Nergaard; Tusen takk for motivasjon, gode råd og veiledning!

Takk!

Mai 2020

Anna Romstad Jardstål

Innholdsfortegnelse

Forord	2
1. Innledning.....	5
1.1 Presentasjon av «Mia»	5
1.2 Bakgrunn for valg av tema?.....	5
1.3 Presentasjon av problemstilling	6
1.4 Oppgavens oppbygging.....	6
2. Teori.....	8
2.1 Barn med særskilte behov - Downs Syndrom	8
2.2 Inkludering.....	9
2.3 Språk og kommunikasjon	10
2.4 Karlstadmodellen.....	12
2.5 ASK – alternativ supplerende kommunikasjon	14
3. Metode	15
3.1 Kvantitativ og kvalitativ metode	15
3.2 Casestudie.....	15
3.3 Kvalitativt intervju	17
3.4 Utvalg.....	18
3.5 Analyse og tolkning.....	19
3.6 Metodekritikk	19
3.7 Etske retningslinjer	20
4. Presentasjon av funn og drøfting	22
4.1 Inkludering.....	22
4.2 Språk og kommunikasjon	25
4.3 Tegn til tale	27
4.4 Forutsigbarhet i hverdagen	28
5. Avslutning.....	30
5.1 Oppsummering.....	30

<i>5.2 Personlige refleksjoner</i>	31
Litteraturliste:	32
<i>Linker:</i>	33
Vedlegg 1 – Intervjuguide til bacheloroppgave	34
Vedlegg 2 – Informasjon og Samtykkeskjema	36
<i>Samtykkeerklæring</i>	38

1. Innledning

1.1 Presentasjon av «Mia»

Denne case-studien tar for seg ett barn med navn «Mia», hun er 4 år og er født med Downs syndrom. Hun er på en storbarnsavdeling i en privat barnehage, der det tilsammen er 18 barn. Hun bruker alternativt supplerende kommunikasjon for å kunne kommunisere bedre med andre. Hun sliter litt med å forstå hva som skjer, og kan falle ut i overgangssituasjoner, eller under aktiviteter der det er mye stillesitting. Hun har mye kroppsspråk, bruker en del tegn-til-tale, og uttrykker seg noen ganger ved hjelp av korte ytringer. Hun er bestemt, sta og vet hva hun vil. Hun er utadvendt, og liker å være sammen med andre barn. Det er lettere å forstå hva hun mener om du kjenner henne, og en fordel er om du kan en del tegn. Hun elsker å leke, favoritten er rollelek med dukker eller som lege, hun er også glad i å male, samt andre formingsaktiviteter. Den motoriske utviklingen til «Mia» er på nivå med de andre barna på avdelingen, så hun trenger ingen fysiske tilrettelegginger. Barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp i henhold til § 19 a. i barnehageloven. Kommunen skal også sikre at barnet får et egnet individuelt tilrettelagt barnehagetilbud i henhold til § 19 g (Lovdata). Hun har med seg spesialpedagog eller ekstraressurs fire timer om dagen. Spesialpedagogen som er satt på henne jobber fast på avdelingen, derfor blir det satt inn ekstraressurs på avdelingen.

1.2 Bakgrunn for valg av tema?

Downs syndrom kalles også «mulighetens syndrom», det finnes ingen grenser på hvor langt et menneske med Downs syndrom kan utvikle sine ferdigheter når det gis reell hjelp til det (Fjeldstad, 2017). Dette var noe jeg fikk erfart og observert gjennom mine fem uker i praksis, hvor jeg traff «Mia». Etter å ha observert «Mia» i utetiden ble jeg interessert i samspillet hun hadde med andre, og måten hun kommuniserte med barn og voksne. Siden «Mia» er født med Downs syndrom vil hun ha noen utfordringer når det kommer til kommunikasjons- og språkutvikling. «Mia» er en oppmerksom jente, som er god til å tolke signaler fra både barn og voksne. Når det kommer til blikkontakt mestrer hun det bedre enn de fleste barna på avdelingen, hun er veldig interessert når noen snakker til henne. En livlig jente som nesten alltid er blid, hun er vennlig med andre og viser masse omsorg for menneskene rundt. Mia har et godt utviklet ordforråd og god språkforståelse, hun forstår innholdet i ord og forstår korte setninger. Hun er nysgjerrig og spør hva ting heter og er, enten med tegn eller korte ytringer som kan minne om babling, men de voksne på avdelingen skjønner stort sett hva hun mener. Hun benytter seg av ulikt tonefall og forskjellige gester, noe som gjør det enklere for de voksne å forstå.

Gjennom denne bacheloren har jeg lyst til å undersøke, observere og gjennomføre intervjuer for å kunne sette ord på arbeidet denne barnehagen har utført for å fremme kommunikasjons- og språkutviklingen til «Mia». Målet med oppgaven er å vise hvor viktig dette arbeidet er, og om mulig gi litt inspirasjon til andre som jobber med dette. Denne bachelorperioden har gitt meg utrolig mange nye erfaringer, og styrket kompetansen min på dette feltet.

1.3 Presentasjon av problemstilling

Gjennom mitt løp på Dronning Maud Minne Høgskole har jeg tilegnet meg kunnskap, ferdigheter og kompetanse på barn og barndom, voksenrollen og på barneperspektivet (Bergsland & Jæger, 2016, s. 58). Bacheloroppgaven er mitt eget prosjekt, og temaet skal gjenspeile mine interesser rundt arbeid med barn (Bergsland & Jæger, 2016, s. 59). Temaet for oppgaven, og valg av case til denne casestudien var noe jeg hadde tidlig klart, problemstillingen brukte jeg noe mer tid på. Det er utfordrende å formulere en problemstilling som er snever nok, men som samtidig inkluderer så mye som mulig av det jeg ønsker å få mer forståelse og kunnskap om. Ved å lese i Rammeplanen for barnehager kunne jeg skaffe inspirasjon, der fant jeg et sitat problemstillingen min kunne bygges rundt; «Alle barn skal få god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.23). Jeg fant derfor ut at jeg ønsket å se litt på hvordan de jobbet slik at «Mia» fikk god språkstimulering ut fra hennes individuelle behov, og hva de gjør for å fremme kommunikasjonen hennes. Fokuset vil ligge på det spesialpedagogiske arbeidet rundt «Mia». Dette ble problemstillingen min, og det jeg ønsker å undersøke gjennom denne casestudien;

«Hvordan arbeider dere med barnets kommunikasjons- og språkutvikling?»

Hensikten med dette er at jeg gjennom denne bacheloroppgaven kan bidra til kunnskap for meg selv og andre som jobber med barn med særskilte behov.

1.4 Oppgavens oppbygging

For å holde oppgaven oversiktlig og ryddig for de som leser vil jeg ha en strukturert oppbygging. Oppbyggingen består av innledning, teoretisk forankring, metodedel, drøfting og til slutt en avslutning. Gjennom denne prosessen har jeg observert barnehagehverdagen til

«Mia», og intervjuet en av de ansatte på avdelingen for å finne svar på hvordan de jobber med kommunikasjons- og språkutviklingen. Temaet og problemstillingen for bacheloroppgaven er presentert, hvordan jeg kom frem til disse valgene har jeg også skrevet om. Videre vil jeg komme til oppgavens teoretiske forankring, dette vil være byggesteinene for resten av oppgaven. Den teoretiske forankringen består av fem deler; Barn med særskilte behov – Downs syndrom, inkludering, språk og kommunikasjon, Karlstadmodellen og ASK – alternativ supplerende kommunikasjon. Etter jeg har gjort rede for den teoretiske delen følger metodedelen, her vil jeg presentere metodevalg, hvordan jeg har jobbet med datainnsamlingen, samt metodekritikk og etiske retningslinjer. Når metoden er lagt frem kommer jeg til drøftingsdelen, her vil jeg presentere funnene jeg har gjort, disse skal tolkes og drøftes opp mot den relevante teorien som ble presentert i den teoretiske forankringen. Dette vil etterhvert bli svaret på problemstillingen min. Drøftingsdelen vil bygge på de samme temaene som er presentert i den teoretiske forankringen, hvor funnene vil drøftes opp mot disse.

2. Teori

2.1 Barn med særskilte behov - Downs Syndrom

Downs syndrom er den mest vanlige formen for funksjonshemming, tilstanden skyldes genfeil i kroppens celler. Resultatet av det kan bli forsinket utvikling, og feil i utviklingen og modningen av kroppen. Omfanget av problemene vil variere fra person til person, men utviklingen av de intellektuelle funksjonene er forsinket hos alle (NHI.no). Det gjelder å bli kjent med det barnet man skal jobbe med, finne de sterke og svake sidene til barnet. Tidemann-Andersen & Skauge (2003, s.5) trekker frem hvor viktig det er at pedagogene har kunnskap om og kjenner til Downs syndrom, men at kvalitetene som sunn fornuft, en god porsjon humor, kreativitet, følsomhet, og tålmodighet alltid er noe som kjennetegner en god pedagog. Vi vet at barn med Downs Syndrom utvikler seg langsommere enn jevnaldrende. Det er ikke mulig å helbrede tilstanden, så det viktigste er å legge forholdene til rette for at barnet skal få en meningsfull og verdig hverdag. Det kan settes opp en del tiltak for å styrke barnets evner slik at hun/han klarer seg best mulig, slik de jevnaldrende gjør. Et tiltak som kan settes inn er å gi barnet ekstra hjelp på de områdene andre barn lærer lett. Et av disse områdene kan være stimulering av kommunikasjons-, språk- og taleevne (NHI.no).

De som jobber i barnehagen skal møte alle barn med lik omsorg, og gi alle barn det de trenger for å kunne utvikle seg. Dette innebærer at de ansatte må se hvert enkelt individ og tilpasse hverdagen slik at alle barna utvikler seg. Alle barn skal møtes med respekt og anerkjennelse, de skal føle seg verdifull og ønsket i barnehagen. Målet i denne casen, hvor «Mia» har langsommere utvikling av kommunikasjons-, språk- og taleevne er å sette inn hjelp og tiltak så tidlig som mulig. Ved å sette inn tiltakene tidlig vil det være med på å hindre at de blir større enn de trenger å bli. Når det kommer til inkludering har også barn med særskilte behov rett til å være en del av et sosialt fellesskap. Her må barnehagen sikre at barnet føler seg akseptert og verdsatt av både barn og voksne (Helland, 2012, s. 89).

Med å ha en problemorientert tilnærming til barn med særskilte behov, vil det være vanskelig å gi noen du betrakter som ressurs svak medvirkning i hverdagen. Det er derfor nødvendig å være ressursorientert når en jobber i barnehage. Slik kan alle barn være med å medvirke i barnehagehverdagen, grunnet ditt syn på barn som enkeltindivid med ulike ressurser. Thomas Nordahl (2007) bekrefter dette gjennom sitatet; «Det er umulig å vise respekt og gi medvirkning til noen du betrakter som ressurs svake og mindreverdige». I Rammeplanen for barnehager (2017,

s.27) står det at barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. Det å kunne medvirke i barnehagehverdagen vil være med på å styrke fellesskapsfølelsen til barnet, og gi barnet følelsen av å ha betydning for fellesskapet.

2.2 Inkludering

Inkludering av alle barn i fellesskap er i barnehagens styringsdokument et grunnleggende premiss for arbeidet i barnehagen (Arnesen, 2017, s. 140). Det finnes mange ulike måter å forstå seg på begrepet inkludering. I min oppgave har jeg valgt å definere inkludering slik Anne-Lise Arnesen har gjort det i sin bok; *Inkludering – perspektiver på inkludering i barnehagefaglige praksiser*. Arnesen anvender inkluderingsbegrepet svært vidt. Hun starter med å referere til beslutninger og prosesser på ulike samfunnsområder og plan som er rettet mot å utvikle et mer humant og inkluderende samfunn. Her handler det om å åpne opp for deltakelse og muligheter til å leve et «vanlig liv». Det betyr ikke at alle skal være like og leve på samme måte, men det innebærer at alle skal ha tilgang til fellesgoder som helsetjenester, utdanning og arbeid. Alle skal få nyte godt av de rettighetene de er berettiget å få, de skal anerkjennes som fullverdige medlemmer av samfunnet. Alle skal få delta ut fra ønsker og forutsetninger innenfor det vi kan definere som «fellesskap». I Europarådets prosjekt om mangfold i utdanning ble inkludering definert i fire ulike punkter. Første punkt er tilgang til samfunnsgoder og tilbud av høy kvalitet, andre punktet er likestilling, likeverd og sosial rettferdighet, det tredje er demokratiske verdier, medvirkning og deltakelse og siste punktet handler om balanse mellom fellesskap basert på likhet eller mangfold. Hver av disse punktene representerer brede tiltaksområder som er vesentlig i arbeidet med inkludering (Arnesen, 2017, s.22).

Barnehagen er tillagt en viktig oppgave «å inkludere alle barn, uavhengig av sosial bakgrunn og funksjonsnivå. Barnehagen har også et særlig ansvar for å sikre god og tidlig hjelp til barn som har behov for særskilt oppfølging» (St.meld. nr. 41 (2008-2009):90). Dette politiske utsagnet sier oss noe om at grunnlaget for inkluderingspolitikken bygger på hvordan barnehagens miljø legges til rette for å være et godt sted for alle barn. Det stilles også krav til at vi skal ha et våkent øye for de barna som trenger noe ekstra. Dette kravet som i bunn og grunn er enkelt, viser seg å by på store utfordringer og dilemmaer i møte med de institusjonelle ordningene og virkeligheten i praksis (Arnesen, 2017, s.19). Dette politiske utsagnet sier noe om at grunnlaget for inkluderingspolitikken er noe som angår hvordan barnehagens miljø

generelt utformes for å være et godt sted for alle barn – Samtidig som det også stilles krav om å ha et våkent øye for de barna som trenger ekstra støtte.

Inkludering er overbyggende for å kunne utvikle språket, det er når du hører eller bruker språket at det utvikler seg. For å kunne kommunisere må man være sammen, og da vil det være en selvfølge at barnet skal være sammen med resten av barnegruppa. Det vil si at det primært er opplæring i barnegruppa. Grupperom brukes kun fordi det er det beste for barnet, ikke for at det er lettest for de voksne (Lundh, Hjelmbrække & Skogdal, 2014, s.90). Observasjon fra ulike barnehager gjort av Solli og Andersen (Arnesen, 2017, s. 142) viser at hjelpen som gis til barn med særskilte behov, har fellesskap som mål. Støtten de gir er med på å utvikle ferdighetene til barnet, slik at det er lettere å følge barnehagens vanlige miljø og kan delta i felles aktiviteter med de andre barna.

2.3 Språk og kommunikasjon

Språk er det viktigste redskapet vi har for å komme i kontakt med andre, og for å organisere og systematisere erfaringene våre (Gjems, 2018, s.11). Det er gjennom språk vi lærer å forstå verden, og får økende innsikt i oss selv og andre. Det er gjennom språk vi tar del i fellesskapet med andre mennesker, og får ta del i språksamfunnets kultur. Gjennom språk danner vi vår egen identitet og tilhørighet. For at vi skal kunne utvikle oss intellektuelt, emosjonelt og sosialt har språket en avgjørende betydning. Barn tilegner seg språk i samspill med andre. Drivkraften for å lære seg språk er barnets interesse for omverden og behovet for å utfolde seg i den. I tillegg til den gleden barnet får i samvær og samhandling med andre (Høigård, 2015, s.51).

Halliday (1993) hevder at når barn lærer språk, lærer de grunnlaget for å lære. For å lære språk må barna ha trygge omsorgspersoner rundt seg, både hjemme og i barnehagen. De voksne må snakke med barna og støtte dem i å lære seg hva ordene representerer, og etterhvert lære seg å uttale ord og si ting. Språkmestring går først og fremst ut på å forstå at ord er symboler som representerer et meningsinnhold. De må lære at språk består av ord som viser til noe annet enn seg selv. Lydbilde til for eksempel en gaffel viser til en gitt gaffel eller gafler generelt, men ordet gaffel er *ikke* en gaffel. For å kunne tilegne seg ordets mening og hva ordlyden representerer må barnet gjøre mange erfaringer med å høre ord bli brukt i kjente kontekster. Språklæring kan beskrives som en prosess som finner sted når vi gjør erfaringer som bidrar til å endre hvordan vi handler i en situasjon og/eller endre og utvider hva vi forstår av hendelser

og fenomener (Gjems, 2018, s.11). I alle læringsprosesser er språk et sentralt kommunikasjonsredskap. Et barn som har tilegnet seg en rekke ord, kan mestre å forstå det et annet menneske sier eller forklarer, noe som er vesentlig for videre læring.

Hva språk er og hvordan det læres finnes det ulike teoretiske perspektiver på. Språket er et system av symboler – disse gjør at vi kan formidle meningen vår til oss selv eller andre. Uten språk vil det være vanskelig å skaffe seg forståelse for ulike hendelser og fenomener, slik at disse får en betydning for oss. Gjems trekker frem at ulike teoretikere vektlegger ulike aspekter ved språk, men at språket blir sett som et symbolsystem er de enige om. Måten vi formidler oss på, og ordene vi bruker er symboler som uttrykker det vi tenker, mener, tror, ser, hører, osv. Språket vi formidler og tankene vi har er gjensidig avhengig av hverandre (Gjems, 2018, s.15). For Vygotskij (1987) var språket tenkingens redskap. Han mente språk og tale begge er mentale eller kognitive funksjoner som er svært viktige i barns utvikling og læring. Han mente at språket medierer kontakt mellom ytre hendelser og indre prosesser hos oss mennesker (Gjems, 2018, s.15).

Vygotskij (1987) mener at det viktigste ved å mestre språk er hvordan du klarer å bruke det til å mediere eller formidle, egne eller andres handlinger og tanker. Det er gjennom å delta i språklige interaksjoner at barna skaffer seg kjennskaper til verden omkring seg. Gjennom disse interaksjonene dannes og konstrueres språket vår kunnskap og vår oppfatning av omgivelsene. De første leveårene er det omsorgspersonene som presenterer språket for barn, dette er i hovedsak knyttet til aktiviteter og konkrete objekter. Gradvis konstrueres kunnskapen ved at barna deltar selv i aktiviteter, språklig prosesser og sosialt samvær med andre (Gjems, 2018, s. 11). Å ha et godt utviklet språk er en gode for alle mennesker, og vi kan si at kommunikasjon er både veien og målet (Høigård, 2013, s.17).

Kommunikasjon handler om å gjøre noe felles. Bateson (1972) mener at vi har to kanaler vi kommuniserer gjennom. Det ene er muntlig språk, der vi tar i bruk ord for å kommunisere innhold. Den andre kanalen er kroppsspråk. Denne kanalen brukes før barn har tilegnet seg tilstrekkelig med språklig erfaring, og formidler seg gjennom kroppsspråk. Dette kan være blick, peking, vifte med armer og ben, drar voksne i armen, smiling og gråting, dette er de viktigste formidlingskanalene de yngste barna har. Vi kommuniserer alltid gjennom kroppsspråket vårt, vi sender ut budskap med kroppen uansett om vi snakker eller ikke. Vi ser på den vi samhandler med, vi kan ha et inviterende blick eller et hardt og avvisende blick, vi

smiler, rynker med brynene, osv. Når vi kommuniserer med andre bruker vi ulike tonefall og talerytmer, dette for å tilpasse oss motparten (Gjems, 2018, s. 16). Kommunikasjon handler om å formidle noe til andre, dette kan gjøres ved hjelp av symboler eller signaler, symboler i form av ord og signaler i form av kroppsspråket vi sender ut. Kommunikasjon kan også være en kombinasjon av disse, som utføres med et mål om at den andre parten skal forstå.

En form for kommunikasjon kan være protodialog. Protodialog er følelsesmessig gjensidighet med andre, dette er noe vi kan se allerede fra barn er noen måneder gamle. Dette er det første samspillet til barn. Protodialog vil si en ikke-verbal kommunikasjonsform som er en forløper til det verbale dialogmønstret som tas i bruk når barnet tilegner seg taleferdigheter. Vi kan se at voksne og barn evner å samordne og samstemme sine uttrykk på en finstemt måte, under dette samspillet kan barnet også få sine første tegn til talemessig inntoning og protopratt. Det vil si en gjensidig utfylling og oppfølging av hver andres uttrykk og bevegelser, her venter barnet og den voksne på tur, slik at de skaper et finstemt samspill og smetter inn i hverandres uttrykksrekker uten avbrytelser (Bråten, 2004, s.38).

2.4 Karlstadmodellen

Karlstadmodellen er en samling av tanker som omhandler språkets vesen og dens betydning for individet og fellesskapet. Det er en modell skapt av den svenske språkforskeren Iréne Johansson. Hun har utviklet den gjennom mange års erfaring og forskning på språkutvikling hos barn med Downs syndrom. Karlstadmodellens visjon er å bidra til et godt liv gjennom alle menneskers rett til språk, delaktighet og respekt. I det gode fellesskapet er alle like mye verdt, alles stemmer har like stor sjanse for å bli hørt og alles perspektiver, erfaringer og behov skal ses på som verdifullt i fellesskapet. I et slikt fellesskap preges samspillet mellom individene av respekt, empati og solidaritet, dette er med på å skape et sterkere sosialt samhold i gruppen. Mangfoldet av mennesker er med på å bidra til sterkere sosial kapital i samfunnet. Språket er vår inngangsbillett for deltakelse i samfunnet, samtidig som deltakelse er en forutsetning for å utvikle språket. Vi kan derfor si at språk og deltakelse er uatskillelig. I et hvert samfunn er det mange mennesker som har begrensninger i sine liv, på grunn av hindringer i seg selv eller i miljøene deres, dette er med på å forstyrre språkutviklingen deres. Det er disse barna, unge og voksne som Karlstadmodellen er laget for (Johansson, Karlstadmodellen.se).

Språk kan ses på som en sosial konstruksjon. Mennesker som levde under vanlige omstendigheter har konstruert språket slik de trengte det. Samfunnet og de sosiale behovene er stadig i endring, slik som språket er i endring. Det endrer seg i takt med de behovene som menneskene har. Språk er noe vi lærer gjennom erfaringer og praksis, og språkutviklingen til et individ vil aldri stoppe.

Kunnskap om språket lagret som en abstrakt helhet i minnet, og kan ses på som fire gjensidig avhengige deler. Språkutvikling vil si at vi lærer om disse fire delene, og hvordan de integreres med hverandre (Johansson, Karlstadmodellen.se).

Den første delen inneholder kunnskap om betydninger og meningsfulle kontekster. Uten denne kunnskapen ville vi ikke kunne forstå hverandre, og verden ville vært i uorden. Vi hadde ikke kommet på noe å kommunisere om, og kunne ikke tenkt på noe annet enn det vi umiddelbart opplevde. Erfaringene vi gjør i hverdagen legger grunnlaget for denne type kunnskap. Desto mer språklig kompetanse vi har, er det lettere å skape «indre» bilder gjennom opplevelsene språket gir oss.

Den andre delen inkluderer enheter, regler og systemer som er nødvendige for å skape den indre formen for språk. Her må vi kjenne til språket, for eksempel stavelser, ord, uttrykk, setninger eller andre enheter som vektlegging og intonasjon i talen. Vi må lære hvordan disse enhetene kan brukes – her finnes det mange regler, avhengig av hvilket språk.

Den tredje delen er verktøyene vi har for å skape en ytre form av den indre formen. Disse verktøyene kan være tale, tegn eller skriving. Vi må også lære oss å håndtere pusten, stemmebruken og artikulasjonen vår for at det skal en forståelig tale. På samme måte som at vi må lære oss å koordinere øye- og håndbevegelsene for at manuset skal kunne leses. For de som bruker tegn må de lære hvordan man kan koordinere bevegelsene til hånden, kroppen og mimikken for at tegnene skal bli forstått utad.

Den fjerde og siste delen er kunnskapen om hvordan språket brukes. For å bli god i språk trenger vi erfaringer. Vi må lære oss hvordan og hvilke tilpasninger vi gjør til forskjellige mennesker, situasjoner og samtaleemner. Disse justeringene vil omhandle hele språket, fra valg av ord og grammatiske konstruksjoner til turtaking og taletempo som passer seg (Johansson, Karlstadmodellen.se).

Språk er ikke synlig, det eksisterer bare i hjernen vår som en slags kunnskap. Det er mulig å observere språket ved hjelp av disse verktøyene – vi kan høre språket gjennom tale og se det gjennom skrift og tegn (Johansson, Karlstadmodellen.se).

2.5 ASK – alternativ supplerende kommunikasjon

ASK kan sies å være alt som hjelper en person til å kommunisere når de tradisjonelle kommunikasjonsmåtene ikke strekker til. Kommunikasjon kan være så mye, det finnes mange typer språk, her handler det bare om å finne en metode som egner seg for seg selv. Eksempler på alternativ supplerende kommunikasjon kan være håndtegn, fotografi, grafiske symboler eller konkrete. Vi kan også si at handlinger, væremåter og kroppslige uttrykk som må fortolkes og tillegges en mening av andre kan omtales som ASK. I noen tilfeller eller blant noen personer vil det være hensiktsmessig å ta i bruk slike hjelpemidler for å forstå eller bli forstått. I slike tilfeller vil ASK være kommunikasjonsbøker, tematavler eller talemaskiner (Lundh, Hjelmbrække & Skogdal, 2014, s.90).

Oppgaven vil i størst grad handle om tegn-til-tale, som er en form for alternativ supplerende kommunikasjon. I de tilfellene tegn-til-tale benyttes er det for å tydeliggjøre språket, for dermed å styrke samspill og språkutvikling. Tegn-til-tale er tegn som er utviklet for døve (tegnspråk), i dette tilfellet brukes det sammen med tale. Enkelte barn med utviklingshemning lærer en del tegn før de klarer å si ordene. Vi kan bruke tegn bare for noen få kjerneord, eller flere ord i en setning. Dette vil tilpasses ut fra hvilket behov barnet har. Uansett hvilken grad det brukes av tegn-til-tale skal det være morsomt og meningsfylt og lystbetont for barna å holde på med det. Det finnes barnebøker, sangbøker, sanger, apper, osv som er beregnet for dette arbeidet. Ved tilfellet der et barn har behov for tegn til tale er det viktig at familien og andre i barnets nettverk får god opplæring i tegn-til-tale (Naku.no). Foreldre med barn som har Downs syndrom får tilbud om ulike kurs, dette varierer ut fra hvilken kommune de er bosatt i.

3. Metode

Denne delen vil bestå av presentasjon av metode, og gjennomføringen av innsamling av datamaterialet som legger grunnlaget for oppgaven min. Jeg skal også begrunne valgene jeg har tatt i løpet av prosessen. Jeg brukte pensumlitteratur, men foretok også en del søk på internett for å finne relevant litteratur opp mot mitt tema. Jeg intervjuet den ansatte på avdelingen som hadde ansvaret for «Mia», dette ble gjort over telefon, i tillegg hadde jeg lydopptaker. Jeg tok også i bruk observasjon av barnehagehverdagen, dette ble gjort i forkant av Covid-19.

3.1 Kvantitativ og kvalitativ metode

Når vi velger en vitenskapelig metode er det for å kunne svare på ulike forskningsspørsmål eller problemstillinger. Det finnes mange ulike metoder vi kan benytte oss av, disse kan deles inn i to hovedtyper, kvalitativ og kvantitativ metode.

Kvantitativ metode benyttes i sammenhenger der det er distanse mellom forsker og informant. Her handler det om tall og alt som er målbart, det brukes altså når vi skal presentere resultater i form av statistikker og diagrammer. Denne metoden har gjerne en deduktiv tilnærming til det som skal studeres, at man går fra teori til empiri (Bergsland & Jæger, 2016, s. 67 & 69).

Kvalitative metoder går mer i dybden og vektlegger betydningen av menneskers uttrykk. Den kvalitative metoden er preget av en induktiv tilnærming, som vil si at man trekker slutninger fra det spesielle til det allmenne, altså fra empiri til teori. Dette er noe man kan gjøre for å søke ny kunnskap på temaer en vil lære mer om. Når det handler om kvalitative metoder har vi et vidt spekter av innsamlingsmetoder, her kan vi utføre alt fra intervju og observasjon til gjennomføring av prosjekter. En viktig målsetting når det kommer til kvalitativ tilnærming er å oppnå forståelse av sosiale fenomener, og det å kunne fortolke disse. Det å ha blikket rettet mot menneskers hverdagshandlinger i sin naturlige kontekst (Bergsland & Jæger, 2016, s. 67 & 69).

3.2 Casestudie

Jeg valgte kvalitativ metode og casestudie som forskningsdesign for å svare på problemstillingen min. For å kunne bygge oppgaven på en casestudie er det vesentlig at casen du studerer er interessant nok til å fortjene denne oppmerksomheten. Det bør i det minste være

noe spesielt man studerer, slik at den er interessant nok for noen (Andersen, 2018, s.62). Casestudie er intensive studier av en eller noen få analyseenheter. Det kan være organisasjoner i sin helhet eller deler av den, beslutninger, forhandlinger, en diskurs, et hendelsesforløp, en handling, en prosedyre, et utsagn, osv. I praksis vil ikke en slik studie bare være empiriske undersøkelsesenheter eller teoretiske konstruksjoner, det er også et resultat av en forskningsprosess (Andersen, 2018, s.62). Ragin (1992, s.202) snakker om «casing» som en prosess som fører frem til en avklaring av hva casen representerer. Styrken i en slik casestudie vil ligge i forståelsen og forklaringen av handlingene og prosessen.

Casestudier knyttes til teori på ulike måter. Det kan enten være en deduktiv metode ved at studier av en case brukes for å videreutvikle den teorien som studien tar utgangspunkt i. Casestudien kan også ha en induktiv karakter, hvor valg av teori ikke er planlagt med et teoretisk utgangspunkt, men at en likevel har en ambisjon om å komme frem til en forståelse av prosjektet (Thagaard, 2019, s. 51).

I denne casestudien har jeg valgt å belyse flere aspekter ved kommunikasjon og språk. Oppgaven vil være empiridreven, da jeg i hovedsak vil belyse funnene fra observasjon og intervju. Casestudien har en induktiv tilnærming, slik som kvalitative metoder ofte er preget av. Det handler om at man trekker slutninger fra det spesielle til det allmenne, dette gjør man ved at man går fra empiri til teori (Bergsland & Jæger, 2016, s. 67). Jeg har ikke valgt teori på forhånd, men funnet teori som er knyttet opp mot det jeg har observert og funnet ut gjennom intervju. Selv om casestudien benytter seg av induktiv karakter, hvor valg av enheter ikke er planlagt med henblikk på et teoretisk utgangspunkt, kan man likevel ha en ambisjon om hvordan vei prosjektet skal ta (Thagaard, 2019, s. 51). En slik induktiv tilnærming kan også beskrives som et opplegg der man søker ny kunnskap på områder man ønsker mer kunnskap, slik jeg i dette tilfellet gjør. Det teoretiske grunnlaget i oppgaven bygges rundt hvordan jeg har tolket dataenes meningsinnhold (Thagaard, 2019, s. 182).

Casestudien baseres på en jente med det fiktive navnet «Mia», hun er utadvendt, nysgjerrig og omsorgsfull. Hun har Downs syndrom, som gir henne noen utfordringer når det kommer til kommunikasjons- og språkutvikling. Selv om jeg i denne oppgaven tar for meg et enkelt barn, vil jeg gå inn på hvordan vi kan jobbe med kommunikasjons- og språkutviklingen til barn med særskilte behov. Jeg vil samtidig rette lys på godt pedagogisk arbeid, og hvilke utfordringer vi støter på, dette gjennom en grundig, helhetlig beskrivelse av et enkelt tilfelle (snl.no/case-

studie). Jeg ønsker kunnskap om hvordan barnehager kan drive med arbeid for å styrke kommunikasjons- og språkutviklingen til barn med særskilte behov. En case-studie vil dermed fungere godt da jeg lærer meg en god del om arbeid med kommunikasjons- og språkutvikling, og hvordan vi på best mulig måte kan legge opp det pedagogiske arbeidet. Denne informasjonen får jeg ved å se på en enkelt case.

3.3 Kvalitativt intervju

For å finne svar på problemstillingen min valgte jeg å gjøre et én til én intervju. Grunnen til dette var at jeg ønsket meg fyldige og detaljerte beskrivelser fra informanten, slik at informantens forståelse, erfaringer, oppfatninger, meninger og holdninger kom frem i intervjuet (Johannesen, Tufte og Christofersen, 2016, s. 146). Formålet med intervju er å oppnå en forståelse og beskrivelse av et tema, og kan ofte være mer enn bare spørsmål og svar, heller mer en dialog. Som intervjuer har jeg mulighet for å selv tolke kroppsspråk og stille oppfølgingsspørsmål for å få et mer utdypende svar. I min situasjon da intervjuet ble over telefon var det vanskelig å kunne tolke kroppsspråk.

Hovedprioritet når et intervju skal forberedes er å finne ut hvilke spørsmål som vil være relevant for meg å stille for å få svar på problemstillingen min. I første omgang vil det være greit å skaffe seg litt kunnskap om temaet, dette for å skape et grunnlag for tilførelse og integrasjon av ny kunnskap. Kunnskapen her vil være viktig for å kunne stille de riktige spørsmålene, men også for å kunne følge opp med gode oppfølgingsspørsmål (Bergsland & Jæger, 2016, s. 70). Jeg var også opptatt av å spørre informanten om ulike situasjoner, for å få vite hvorfor enkelte ting blir gjort, og for å få bedre forståelse rundt arbeidet deres med «Mia».

Underveis i opparbeidelsen av en intervjuguide tok jeg i bruk observasjon. Dette for å kunne bruke deres arbeid med «Mia» som grunnlag for spørsmålene jeg skal stille. Under observasjonen vil jeg kunne se ulike situasjoner jeg vil spørre om, eller spørsmål som er rettet mot det arbeidet de utfører. Under observasjonen vil jeg som Gerd Abrahamsen kaller det, være en *beskjeden gjest*. Utfordringen her kan være å bevare observasjonsfokuset samtidig som man er husvarm i situasjonen. Under en slik observasjon er det viktig at du holder en avventende og beskjeden holdning, også kalt «kravløs varme». Her skal du legge til rette for gode observasjonsbetingelser, skape minst mulig forstyrrelser mellom barnet og omsorgspersoner. Underveis i observasjonen kommer jeg ikke til å notere noe, grunnet min følelsesmessige

oppmerksomhet og tilgjengelighet vil bli forstyrret hvis jeg skulle skrevet samtidig. Det handler om evnen til å «se», høre, føle og reflektere som står i fokus når jeg observerer. Hvordan jeg evner å ta inn det jeg observerer, og hvordan jeg kommer i kontakt med mine egne følelser på det samspillet jeg observerer. Jeg skal være tilstede uten å skrive eller handle, dette vil skape større rom for refleksjon i etterkant av observasjonen. For å utvikle meg selv i metoden innebærer det at jeg stimuleres både innover og utover på samme tid. Det betyr at jeg som observatør må se på meg selv også i samspillet mellom barnet og omsorgspersonen. Observasjonen som er gjort i forkant av denne oppgaven bygges på mine tolkninger av det som skjer, og disse tolkningene baseres på min førforståelse og kunnskap. Etter endt observasjon vil jeg se på hvilke situasjoner som bemerket meg mest, og deretter forme spørsmål jeg vil bruke under intervjuet (Abrahamsen, 2004, s. 31). I etterkant av observasjon utformet jeg en intervjuguide, denne tok jeg med meg til veilederne mine. Under veiledning fikk jeg enkelte tips til hva jeg kunne forbedre, og etterhvert godkjente de intervjuguiden min.

3.4 Utvalg

Kvalitative studier baserer seg på strategiske utvalg, det vil si at vi velger deltakere som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategisk i forhold til problemstillingen (Thagaard, 2015, s. 60). Når man intervjuer til en slik oppgave som dette velger man så mange personer som er nødvendig for å få svar på problemstillingen. Når jeg vurderte hvor mange personer som var nødvendig for å svare på min oppgave, var jeg innom flere forskjellige personer. Det viktigste er at personen(e) du velger har erfaring og kunnskap på det temaet som spørres om, og kan forklare dette på en god måte (Bergsland & Jæger, 2016, s.71). For å svare på problemstillingen min valgte jeg å intervju den ansatte på avdelingen som hadde mest kjennskap til «Mia», og det pedagogiske arbeidet. Jeg hadde litt kjennskap til henne fra før da jeg var i praksis i den barnehagen.

Informant – barnehagelærer:

Barnehagelæreren er 27 år og ble ferdig med barnehagelærerutdanningen i 2016, hun har også tatt ett år videreutdanning i spesialpedagogikk. Jobber med det spesialpedagogiske arbeidet rundt «Mia», og ser på dette som en spennende utfordring. All kontakt utad med andre instanser er hennes ansvar sammen med styrer. Hun er relativ fersk i yrke, og har jobbet i barnehage i 3 år.

3.5 Analyse og tolkning

Analyse av kvalitativ data handler om å bearbeide tekst (Johannessen mfl, 2016, s.29). Etter observasjon og intervju ble jeg sittende igjen med en del data, og måtte finne ut hva som var relevant for å kunne svare på problemstillingen min. Det som ikke var relevant for oppgaven utelot jeg å ta med, her handlet det om å hele tiden ha problemstillingen i fokus, slik at jeg valgte ut riktig datamateriale. For å velge ut data tok jeg for meg noen observasjonselement, og gikk gjennom transkripsjonen for å finne relevant data som omhandlet dette. En utfordring underveis i analyse- og tolkningsarbeidet kan være å vise leseren et tydelig skille mellom mine egne tolkninger og informantens utsagn (Bergsland & Jæger, 2016, s. 82). For å utelukke dette leste jeg gjennom teksten min med et kritisk blikk, da ble det lettere for meg å kunne se om det var et tydelig skille mellom disse to. Når jeg hadde lest gjennom teksten fant jeg ut at den beste måten var å markere informantens utsagn som sitater, så legge frem observasjonene, deretter komme med mine egne fortolkninger, samt koble dette opp mot relevant teori. Bergsland & Jæger (2016, s.82) hevder at det er enkelt for leseren å se skillet mellom informantens utsagn og studentens tolkning om materialet er presentert på rett måte.

3.6 Metodekritikk

Ingen metoder er feilfri hevder Bergsland og Jæger (2016, s.81), og det er viktig å være kritisk og reflektere over metoden som er valgt. For å kunne se litt nærmere på metoden og være kritisk til den har jeg valgt å bruke begrepene *reliabilitet*, *validitet* og *generalisering*;

Reliabilitet kan i slike kvalitative metoder knyttes til troverdighet, om forskningen utføres på en tillitsvekkende måte, og om datamaterialet er pålitelig, hvordan det samles inn, hvordan det bearbeides, analyseres og tolkes (Bergsland & Jæger, 2016, s. 80). For å gjøre teksten min mest mulig troverdig har jeg blant annet stilt forberedt til intervju, jeg har lest meg opp på relevant teori, for å kunne stille gode oppfølgingsspørsmål. Jeg har også benyttet meg av lydopptaker, slik at jeg er sikker på at jeg har fått med meg alt fra intervjuet. I forkant av intervjuet sendte jeg ut intervjuguiden, dette kan gjøre at informanten har konstruert svarene jeg får. Jeg fikk ikke inntrykk av dette underveis i intervjuet, men siden jeg hadde flere oppfølgingsspørsmål måtte informanten likevel svare på en del spørsmål utenom intervjuguiden. Det at jeg har kjennskap til barnehagen fra før av kan også være med på å påvirke troverdigheten til innsamlingsmaterialet. Dette kan påvirke på flere måter, at informanten kjenner meg fra før kan

påvirke svarene, samt at mitt syn på barnehagen og deres arbeid kan ha påvirket mine tolkninger. Mitt syn på at jeg har kjennskap og kunnskap om både «Mia» og barnehagen er at dette heller vil gi studien høyere kvalitet.

Validitet handler om hvor godt eller relevant dataene representerer casen jeg undersøker, og i hvilken grad dataene er gyldige for det utvalget og den casen som er undersøkt. Validitet knyttes til kvaliteten på tolkningen og om forståelsen hver enkelt har og får for det prosjektet som utføres, og i hvilken grad dette støttes til annen forskning som er gjort (Bergsland & Jæger, 2016, s. 80). En annen faktor som bidrar til å sikre validitet er nærheten jeg har til feltet. Dette er med på å hindre misforståelser, og sikrer at materialet jeg samler inn er relevant for problemstillingen jeg ønsker svar på (Bergsland & Jæger, 2016, s. 80). utfordringer med dette metodevalget er at det kan være vanskelig for informanten min å være ærlig i en intervjusituasjon. Det kan også være slik at jeg kan påvirke informanten min i og med at jeg har kjennskap til henne fra før av. Etter jeg har analysert dataen som er samlet inn virker det ikke som at dette har påvirket informanten min, da det tyder på at hun har vært ærlig og har snakket ut fra egne erfaringer og opplevelser. I denne prosessen har jeg også observert barnet og informanten, og samspillet deres, da kan jeg se at det informanten min snakker om er tatt ut fra hverdagen og deres arbeidsmetoder.

Generalisering vil i kvalitative studier handle om overførbarhet. Målet for slike studier handler ikke om å generalisere de resultatene man finner, men å gi en rik beskrivelse av det man har studert. I min oppgave har jeg løftet frem en praksis, og presentert den gjennom denne oppgaven, den kan fungere som et slags tankeredskap for andre barnehager (Bergsland & Jæger, 2016, s. 81). Dette betyr at andre barnehager kan se sin egen praksis og få inspirasjon til videre arbeid gjennom min oppgave som omhandler et barn med Downs syndrom.

3.7 Ethiske retningslinjer

En forutsetning for et godt samarbeid med informantene som bidrar med sine erfaringer og opplevelser, er at man har etiske vurderinger og ryddig bruk av personopplysninger (Dalland, 2017, s. 236). I forkant av intervjuet ga jeg informanten et samtykkeskjema som hun skulle lese gjennom, dette kunne også ses på som en forespørsel om å delta i forskningsprosjektet (Vedlegg 1, s.). I forkant av et slikt prosjekt vet vi ikke nøyaktig hva som vil komme ut av de dataene vi samler inn. Det er viktig at vi reflekterer over hva informert samtykke innebærer for de

personene vi studerer (Thagaard, 2019, s. 23). I mitt tilfelle skriver jeg om en spesifikk person, jeg vil derfor ikke utgi noen informasjon om hverken informant, observasjonsobjekt, foreldre, eller hvilke barnehage og omgivelser vi er i. Dette for at barnet og barnehagen ikke skal kunne identifiseres. Jeg har også valgt å gi barnet i oppgaven et fiktivt navn, slik at det er enklere å følge med og forstå sammenhengen i oppgaven. Et slikt samtykke som informantene skriver under på innebærer en rekke utfordringer som jeg må reflektere over gjennom hele prosjektperioden (Thagaard, 2019, s.23). For å få lov til å bruke lydopptaker under intervju måtte jeg søke til NSD, Norsk senter for forskningsdata. I etterkant av prosjektet har jeg slettet lydopptaket, og alt annet data som kan knyttes til denne oppgaven.

I og med at min case-studie handler om ett barn, tok jeg også kontakt med mor i forkant. Jeg ønsket at Mor til barnet skulle vite om dette prosjektet og samtykke at det var greit at jeg observerte og skrev om hennes barn. Hun var positiv til oppgaven, og mente det var viktig å skrive en slik oppgave. Hun var veldig fornøyd med arbeidet barnehagen utførte, og kunne gjerne stille til intervju ved behov.

4. Presentasjon av funn og drøfting

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere, og trekke frem funnene mine fra observasjon og intervju. Funnene blir presentert, og drøftes i lys av teorien fra teoridelen. Når jeg trekker frem funn fra observasjonen vil det være min tolkning av det, tolkningen gjøres på bakgrunn av min førforståelse og kunnskap om temaet. For å holde det ryddig og strukturert vil jeg markere informantens utsagn som sitater, så legge frem observasjonene knyttet til mine tolkninger, samt koble dette opp mot relevant teori. Målet med oppgaven var å finne ut hvordan de ansatte jobbet med kommunikasjons- og språkutviklingen til et bestemt barn, «Mia». På bakgrunn av dette har jeg drøftet følgende problemstilling;

«Hvordan arbeider dere med barnets kommunikasjons- og språkutvikling?»

Barn med Downs syndrom har som konsekvens av sykdommen feil i utviklingen og modningen av kroppen. Dette medfører at de kan ha noen utfordringer, og utvikler seg langsommere enn de jevnaldrende barna. Det kan derfor settes opp en del tiltak som kan styrke barnets evner. I denne delen av oppgaven vil jeg si litt om hvilke tiltak barnehagen har satt inn, slik at «Mia» får hjelp til å stimulere og styrke kommunikasjons- og språkutviklingen.

4.1 Inkludering

Under intervju spør jeg informanten min om det er noen sammenheng mellom inkludering og språkutvikling, hun svarer at;

«Barnet må føle at det er vits å utvikle språket, og se belønningene med å ha et godt utviklet språk.»

Sitatet over kommer fra informanten når jeg spør hvordan hun jobber med språkutviklingen til «Mia», hun mener at alt bygger rundt motivasjonen hun har til å bruke språket. Under observasjon kunne jeg tydelig se at dette var noe de jobbet med gjennom å skape et samhold i hele barnegruppa. De var opptatt med at alle skulle få frem sin stemme i gruppa, og at alle tydelig skulle få sin plass i gruppen. Det hadde vært enklere for «Mia» å finne sin plass i gruppa, om hun hadde et godt utviklet språk. Det er nok dette som legger grunnlaget og målet for å utvikle språket. Det er gjennom språket vi danner vår egen identitet og tilhørighet (Høigård, 2013, s. 17). Min tolkning av «Mia» er at hun er veldig motivert til å delta, hun er utadventt

og ønsker helst å få med seg alt som skjer, dette inkluderer samtaler. Høigård (2013) hevder at språket er avgjørende for at vi skal kunne utvikle oss intellektuelt, emosjonelt og sosialt. Drivkraften for at vi skal lære oss språk er interessen vi har for omverden og behovet vi har for å utfolde oss i den. En annen vesentlig grunn er den gleden vi får i samvær med andre. Vi lærer språk gjennom å bruke det (Høigård, 2013, s.17).

Vi snakker mye om inkludering under intervjuet, informanten svarer videre at;

«For meg handler inkludering om at alle barna har noen og være sammen med, og har «sin» plass i gruppa, at de skal føle «her hører jeg til, de andre ønsker å ha meg her». Sosial tilhørighet er viktig for all læring og utvikling.»

Under observasjon hadde jeg som mål å tilegne meg informasjon om forutsetningene «Mia» har for å bli inkludert. Da la jeg tidlig merke til hvor utadvendt hun var, og hvordan utstrålingen hennes får andre til å ønske å være sammen med henne. Andre forutsetninger kan være lyder, gester blikk, kroppsspråk, om hun er enkel å inkludere osv. «Mia» er en oppmerksom jente, som er god til å tolke signaler fra både barn og voksne. Når det kommer til blikkontakt mestrer hun det bedre enn de fleste barna på avdelingen, hun virker selvsikker og uredde i samspill med andre, og hun er veldig interessert når noen snakker til henne. Hun benytter seg mye av lyder og babling, disse forandrer seg ut fra hvilken kontekst hun befinner seg i. Hun bruker mye tegn både i samvær med barn og voksne, det er derfor en fordel om den andre parten kan en del tegn.

Det er vanskelig for meg å si om hun føler seg inkludert, men ut fra mine observasjoner viser hun mye glede og smiler, særlig i samvær med andre, noe som kan tyde på at hun føler seg inkludert. Hun har faste barn hun leker med. Inne leker hun med dukker, på lekekjøkkenet eller legekontoen sammen med to faste jenter, ute leker hun mest med guttene. Under observasjon fikk jeg inntrykk av at barna opplevde det som enkelt å ha henne med i leken, så fremst hun ikke har noe å ødelegge, slik som under konstruksjonslek, da kan det bli en utfordring. «Mias» personlighet gjør at barna ønsker å være sammen med henne, men når det oppstår språklige misforståelser kan dette gjøre at leken stopper brått. Disse forutsetningene vil kunne si noe om plassen hennes i gruppa, om hun er inkludert, som igjen vil være overbyggende for språkutviklingen hennes. Forutsetningene «Mia» har for å bli inkludert handler også i stor grad om hvordan de voksne tilrettelegger for det. Pedagogene må i et slikt arbeid være våken slik at de kan fange opp de øyeblikkene hvor det blir misforståelser eller konflikt, slik at de hjelper

barna raskt inn i lek igjen. Det handler også om å åpne opp for aktiv deltakelse i et inkluderende fellesskap, slik det står i alle barnehagens styringsdokumenter. Arnesen (2017) trekker frem det at profesjonsutøvelse krever oppmerksomhet, sensitivitet og engasjement og evnen til å «føle seg frem» når det gjelder å tolke og forstå de ulike barna. Det handler om å legge merke til barnas kontinuitet, og se at de utvikler seg, og i hvilken sammenheng de utvikler seg. Barna bør finne mening i barnehagehverdagen med hensyn til menneskene og tingene de har rundt seg (Arnesen, 2017, s. 270). Når det kommer til barn med Downs syndrom, eller lignende funksjonshemninger handler det i stor grad om å gjøre hverdagen meningsfull og verdig for barnet.

Det at «Mia» tar del i rollelek, og finner dette interessant sier en del om språkutviklingen hennes. Barns språk er viktig for deltakelse i rollelek, her går man inn og ut av ulike roller og varierer språket ut fra hvilken rolle man har. Vygotskij (1978) hevder at små barn starter å leke rollelek som ligger tett til det virkelige liv, slik «Mia» gjør med å leke mor til dukkene eller doktor. Min tolkning av rolleleken «Mia» tar del i er at hun har god forståelse for hva som skjer, men benytter selv seg av babling under leken. Denne type lek er veldig bra for å videreutvikle den språklige kompetansen til «Mia», her er hun med på planlegging, forhandling av roller, samt utvikle kompleksiteter fra den sosiale liksomverden. Hun vil også kunne utvikle evnen til å skifte perspektiver, da vi hele tiden er ut og inn av roller, samt lære om sosiale normer i jernalderkulturen (Gjems, 2017, s. 420).

Informanten min nevner også viktigheten med å ha en mangfoldig barnegruppe, dette sier noe om at hun har en ressursorientert tilnærming til mangfoldet. Hun trekker også frem måten de andre barna behandler henne;

«Vi ser på Mia som en ressurs for barnegruppa. Vi ser at de andre barna har positivt utbytte av å være sammen med henne, de føler på omsorg, empati og de lærer seg å være tålmodig og forståelsesfull overfor andre. Selv om de behandler Mia som et helt vanlig barn, så er det noe spesielt med samspillet mellom barna når de er sammen med henne»

At informanten har en ressursorientert tilnærming til en mangfoldig barnegruppe var noe som kom godt frem både under intervju og observasjonen. Slik jeg tolker det tenker hun eget, og planlegger arbeidet ut fra det unike barnet og hva hun trenger.

Inkludering handler mye om gjensidighet, som er et grunnleggende prinsipp i all menneskelig forbindelse. Det handler om at det ligger en naturlig forventning i at begge parter inkluderer hverandre i samspillet. Gjensidighet kan være at begge parter er avhengige av hverandre men ikke nødvendigvis på like premisser. Hva partene får ut av gjensidigheten kan være to vidt forskjellige ting. Det handler om at når noen gjør noe for meg, føler jeg meg nødt til å gjøre gjengjeld. I denne sammenhengen trekker informanten min frem hvilke positive egenskaper barna får ved å være i samspill med «Mia». Når barna er sammen med henne får de utviklet seg emosjonelt ved å vise empati, omsorg, samt lærer seg å være tålmodig og forståelsesfull. «Mia» føler tilhørighet i fellesskapet samtidig som hun får utviklet språket sitt i samspill med andre. Det er når du hører eller bruker språket at det utvikler seg. Deltakelse forutsetter at en har den rette inngangsbilletten til å bli betraktet som likeverdig (Arnesen, 2017, s. 23). For å kunne snakke om inkludering bør begrepet mangfold også ses på. Mangfold henviser til hele den uendeligheten vi har av forskjellige individer, hvert menneske er unikt, og bør bli sett på som en ressurs for fellesskapet (Arnesen, 2017, s.28). Her handler det om å ha en underliggende grunnverdi som sier at alle hører hjemme i fellesskapet. Begreper som «barn», «barn med særskilte behov» eller «barn med ressursvake foreldre», sier oss lite om det enkelte barnet, og dets ressurser og behov.

4.2 Språk og kommunikasjon

Jeg spurte informanten min om hun kunne si noe om språkutviklingen til «Mia», da svarte informanten min følgende;

«Mia har god språkutvikling ut fra alderen og de utfordringene hun har gjennom utviklingshemningen sin. Hun viser at hun har god språkforståelse, og skjønner det meste som blir sagt, så lenge du har hennes fulle oppmerksomhet. Hun har en del enkeltord, og kan mange tegn, og tegnene er hun flink til å ta i bruk.»

Når «Mia» var i samspill med andre kunne jeg se at store deler av det språklige uttrykket skjedde gjennom protodialog. Det betyr at du er følelsesmessig gjensidig med andre. En non-verbal kommunikasjonsform som er en forløper til det verbale dialogmønstret som tas i bruk når barnet tilegner seg taleferdigheter (Bråten, 2004, s. 38). Dette handler mye om dialoglignende dansing, en positivt ladet form for kommunikasjon. Her viser barnet at det evner å samordne og stemme sine uttrykk, samt i flere situasjoner utvikles dette til babling, enkeltord

og tegn. I perioden jeg var og observerte utviklet språket til barnet seg, men mye i form av tegn-til-tale, noe jeg ser nærmere på senere i oppgaven.

Et viktig spørsmål under intervjuet omhandlet hvordan de planla det pedagogiske arbeidet knyttet til «Mia», informanten min svarer;

«Alle barn trenger et eget pedagogisk opplegg, vi voksne er nødt til å se alle barn som et enkelt individ, og vi må derfor planlegge et opplegg som gjør at alle barn skal utvikle seg. Mia blir tatt med i denne planleggingen som et likeverdig barn, og planlegges arbeid på lik linje som de andre barna.»

Min erfaring av det pedagogiske arbeidet rundt «Mia» var at det handlet i stor grad om å være i samhandling med andre. De benyttet seg mye av smågrupper, da det ble enklere å benytte seg av de hjelpemidlene «Mia» trengte for å kommunisere med andre. En annen fordel de hadde var at spesialpedagogen var fast ansatt på avdelingen, og at det ble satt inn ekstraressurs fire timer hver dag slik at de fikk fokusert på det spesialpedagogiske arbeidet. En utfordring når det kommer til ekstraressurs er hvordan den brukes hvis det er sykdom blant personalet, da hun kan bli plassert andre steder ved behov. Kommunikasjon og språk utvikles i samhandling med andre, det vil da være en selvfølge at barnet skal være sammen med resten av gruppa. Grupperom bruktes kun i små perioder, fordi dette var til barnets beste, ikke for at det var lettere for de voksne (Lundh, Hjelmbrække & Skogdal, 2014, s. 90)

Informanten min trekker frem viktigheten med å la barna konstruere sitt eget språk, og la dem ta i bruk de hjelpemidlene de trenger for å kunne uttrykke seg;

«På vår avdeling er vi veldig positiv til at det finnes mange språk, og ulike måter å kommunisere på, vi vil derfor at alle barn skal kunne finne sin måte å bli forstått på. Dette er noe vi voksne på avdelingen må legge til rette for, slik at dette blir mulig for barna.»

Observasjonene mine tilsier at de er åpne for at det finnes mange språk, og legger til rette for at «Mia» får tatt i bruk sitt språk for å kunne kommunisere. Her handler det i stor grad om at de ansatte har kunnskap på feltet, og forstår språket som «Mia» bruker. På avdelingen har de bøker, sangbøker, sangkort og lignende der teksten støttes med tegn-til-tale. Slike bøker vil være med

på å skape meningsfulle møtepunkt for barnet. Det å lese bøker og synge er med på å styrke fellesskapsfølelsen og språktilegnelsen. Tegn i slike situasjoner blir kun brukt som hjelpemiddel og støtte til talespråket, og ikke som språk alene.

Noen barn trenger mer tilrettelegging for at de skal kunne kommunisere med andre. Språket ses på som en sosial konstruksjon, og at det konstrueres etter behov (Johansson, Karlstadmodellen.se). Karlstadmodellen presenterer hvordan forskning overføres til praksis. Dette har jeg erfart gjennom at hele barnehagen jobber med flere språk, både talespråk og tegn-til-tale. De ønsker at flest mulig skal lære seg tegn, slik at alle skal føle seg forstått, «Mia» bruker tegn-til-tale som hjelpemiddel for å uttrykke seg. Jeg mener at økt kompetanse på tegn-til-tale er med på å minske frustrasjonen blant barn og voksne, da det blir mindre misforståelser.

4.3 Tegn til tale

Informanten min forklarer meg under intervju at det pedagogiske arbeidet i henhold til «Mia», planlegges med tanke på hvordan de jobber med hele barnegruppa;

«Hvis hele barnegruppa lærer noen felles tegn, blir det lettere for barnet å inkluderes i leken - da kan alle kommunisere med hverandre, uavhengig av ordforråd.»

Barnehagen har stort fokus på tegn-til-tale, styrer er spesialpedagog og ser viktigheten i at barnehagen har dette som fokusområde da de har flere barn som har behov for tegn-til-tale. Dette er med på å styrke, støtte og utvikle språket, målet er fortsatt at barna skal lære seg talespråk. Ved å bruke tegn kan barna se, høre og utføre ordene, og det hjelper de voksne til å bruke færre ord, lavere tempo og mer blikkontakt med barnet. Det er med på å skape trygghet hos enkelte barn, og fører til økt inkludering, da flere vil inkluderes når tegn-til-tale brukes. Selv om tegn-til-tale stort sett er med på å støtte språkutviklingen positivt, finnes det noen negative sider med det. Tegnene kan være med på å flytte oppmerksomheten bort fra talespråket, da fokuset ligger i tegnene. En annen utfordring er at de voksne bruker for enkle tegn, dette kan være med på å bidra til å sinke språkutviklingen til enkelte barn (Torbjørnsen, 2020).

Hun trakk også frem at det spesialpedagogiske arbeidet de gjorde var en ressurs, og at de jobbet med å implementere dette i det hverdagslige arbeidet;

«Hele barnehagen jobber per dags dato med tegn-til-tale, og ønsker å implementere det i det meste vi gjør. Vi jobber med å få alle ansatte til å forstå at tegnene ikke er et spesialtiltak, men heller en ressurs for barnehagen.»

Hovedansvaret for opplæring av tegn-til-tale ligger hos informanten min. Noe som kan være en utfordring, da ikke alle ser på dette som nødvendig. På morgenmøter måtte hun ofte «minne på» de andre ansatte om å holde fokuset oppe i arbeidet med tegn-til-tale. Hele barnehagen skal introdusere ukens og månedens tegn til barna, helst flere ganger i uken. Ukens og månedens tegn skal være relevante, for eksempel tegn for snø og aking, om årets første snø er kommet. Disse tegnene henges opp på tavlen hvor morgenmøtene holdes, og kopieres til hver avdeling, slik at de kan lære dem til barna. For å kunne jobbe med tegn-til-tale må de ansatte ha kunnskap, motivasjon og engasjement. Spesialpedagogen, som i dette tilfelle er informanten min må faglig begrunne hvorfor de jobber med dette i barnehagen. Barnehagen ønsker å jobbe med tegn for at det skal bli lettere for noen barn og tydeliggjøre språket. Dette vil være med på å styrke samspillet «Mia» har med andre, som igjen vil styrke språkutviklingen hennes. Tegnene skal ikke erstatte språket, men brukes som en støtte til språket, for å gjøre det mer tydelig. Uavhengig hvilken kontekst det jobbes med tegn-til-tale sammen med barna, skal dette være meningsfylt og lystbetont. Noe som noen av de ansatte ser på som utfordrende, her handler det bare om å dele ideer og være kreative i planleggingen som inkluderer tegn-til-tale i aktiviteter.

4.4 Forutsigbarhet i hverdagen

Informanten min nevner under intervjuet at de jobber mye med dagtavle, dette for å kunne gi «Mia» forutsigbarhet i dagen.

«Vi jobber mye med faste og stabile rutiner, slik at det blir mest mulig forutsigbarhet i hverdagen, dette arbeidet utføres med en dagtavle.»

Dette er i samsvar med det jeg observerte, hver morgen hadde de samling der de gikk gjennom denne tavlen. En innholdsrik og fin tavle, som inneholder bilder og symboler som viser hvordan dagen kommer til å bli. Her fikk de vite hvilken barnegruppe som skulle være hvor, og hvilke voksne skulle være sammen med dem, været - hva skal de ha på når de skal ut, hva er det til mat, osv. Ved hjelp av visualisering blir det enklere for «Mia» å ta ting til seg. En slik tavle gir også barnet mer oversikt, og hun kan heller bruke energien sin i lek og andre aktiviteter, og

ikke tenke på hva som skal skje videre. En slik tavle inngår i det som defineres som ASK – alternativ supplerende kommunikasjon. Det er noe som hjelper en person til å kommunisere, når det tradisjonelle ikke blir forstått – i dette tilfelle bilder, symboler og tegn (Naku.no). Dette gir også barnet trygghet da aktivitetene er klare, og «Mia» vet hvem av de voksne hun skal forholde seg til. De som jobber i barnehagen skal møte alle barna med lik omsorg, og gi dem det de trenger for å kunne utvikle seg. Her må de ansatte se hvert enkelt individ, og tilpasse hverdagen på best mulig måte. For «Mia» er dette et behov, hun trenger å vite hva som skal skje. Utfordringen med denne rutinen er at det er tidkrevende, men på denne avdelingen er det noe som bør prioriteres, da flere av barna er ganske avhengige av denne forutsigbarheten. De gangene det er vikar på avdelingen er det viktig at de faste voksne tar ansvaret for at dette blir gjort. Da er det vesentlig at de forstår viktigheten med en slik tavle, hvis ikke kan den fort bli nedprioritert.

5. Avslutning

5.1 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg intervjuet og observert for å finne svaret på denne problemstillingen;

«Hvordan arbeider dere med barnets kommunikasjons- og språkutvikling?»

Jeg har valgt å benytte meg av kvalitativ metode, med casestudie som forskningsdesign. Casestudien handler om en jente som jeg har navngitt «Mia», hun er en livlig 3 åring med Downs syndrom. Hun har noen utfordringer når det kommer til språk, men har konstruert sitt eget språk hvor hun benytter seg av mye kroppsspråk, lyder, enkeltord og tegn-til-tale. For å kunne svare på problemstillingen har jeg benyttet meg av kvalitativt intervju og observasjon. Informanten på intervjuet har spesialpedagogisk bakgrunn, og jobber på avdelingen til «Mia», hun har hovedansvaret for det pedagogiske arbeidet knyttet til henne. Observasjonen jeg benyttet meg av er det Gerd Abrahamsen kaller en *beskjeden gjest*. Det innebærer at du legger til rette for gode observasjonsbetingelser, skaper mest mulig forstyrrelser mellom barnet og omsorgspersonen. Det handler om at jeg som observatør skal se på samspillet mellom barnet og omsorgspersoner i hverdagssituasjoner.

Etter endt observasjon og intervju har jeg trukket frem det som barnehagen gjør for å styrke kommunikasjons- og språkutvikling hos «Mia». Jeg vil i korte trekk oppsummere funnene jeg har gjort. De jobber mye med inkludering – da språket læres gjennom å høre det, eller bruke det. Alle barn trenger et godt planlagt pedagogisk opplegg, det handler bare om å tilpasse det til hvert enkelt barn. De tilpasser det til «Mia» gjennom at hun får brukt tegn-til-tale, og at hele barnehagen lærer å bruke dem, og benytter seg av dem. Det legges også til rette med bøker, sangbøker og sangkort som er egnet å lese med tegn. Tegn-til-tale er ikke til for å erstatte talespråket, men med som en hjelpende hånd under opplæring av talespråket. Hver morgen under samling går de gjennom en detaljert dagtavle, som viser barna hvordan dagen kommer til å se ut. En slik tavle inngår i det som defineres som ASK – alternativ supplerende kommunikasjon. Det er noe som hjelper en person til å kommunisere, når det tradisjonelle ikke blir forstått – i dette tilfelle bilder, symboler og tegn. De har denne rutinen slik at dagene blir mest mulig forutsigbar for «Mia», slik at det er enklere for henne å bruke energien på å leke og kose seg i barnehagen.

5.2 Personlige refleksjoner

Det har vært noen spennende måneder hvor jeg har gjort meg nye erfaringer på temaet kommunikasjons- og språkutvikling, særlig når det kommer til barn med særskilte behov. Dette er med på å berike mitt pedagogiske grunnsyn som jeg tar med meg inn i arbeidslivet. Som pedagogisk leder vil jeg fremme alle barns språk, og legge til rette for at alle skal forstå og føle seg forstått, dette innebærer at barna skal ha tilgang på den alternative supplerende kommunikasjonen de føler egner seg. At hele barnehagen tar i bruk og lærer seg eksempelvis tegn-til-tale vil være en form for kompetanseheving for barnehagen og personalet. At slik alternativ supplerende kommunikasjon ikke blir sett på som et spesialtiltak, men som en ressurs for barnehagen. Alt i alt vil jeg si at det viktigste for en pedagogisk leder er å se barnet som subjekt, og tilpasse hverdagen slik at alle har mulighet til å utvikle seg.

Avslutningsvis håper jeg at denne oppgaven er med på å motivere og gi inspirasjon til andre som skal jobbe med kommunikasjons- og språkutvikling blant barn med særskilte behov.

Litteraturliste:

Andersen, S. S (2018) *Casestudier – Forskningsstrategi, generalisering og forklaring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Arnesen, A-L. (2017) *Inkludering – Perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bergsland, M., D. & Jæger, H. (2016) *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanning*. Oslo: Cappelen Damm.

Bråten, S. (2004). *Kommunikasjon og samspill – fra fødsel til alderdom*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gjems, L (2018) *Språkstimulerende læringsmiljøer*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Gjems, L Via Glaser, V., Størksen, I. & Drugli, M. B. (2017) *Utvikling, lek og læring i barnehagen – forskning og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.

Høigård, A. (2015). *Barns språkutvikling – muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforlaget.

Johannessen, A., Tufte, P., A & Christoffersen, L (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: abstrakt forlag.

Nordahl, T. (2007) *Hjem og skole – hvordan skape et bedre samarbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, T. (2019). *Systematikk og innlevelse – En innføring i kvalitative metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tidemann-Andersen, C. & Skauge, N. (2003). *Gratulere – du har et barn med Downs syndrom i klassen*. Oslo: Skauge forlag.

Linker:

Allott, N (2019) *Kommunikasjon*. Hentet fra (04.05.2020):
<https://snl.no/kommunikasjon>

Downs syndrom (2019) Hentet fra (10.04.2020):
<https://nhi.no/sykdommer/barn/arvelige-og-medfodte-tilstander/down-syndrom/?page=1>

Helland, T. (2012) *Språk og dysleksi*. Hentet fra (07.05.2020):
<https://delta.no/yrke/delta-oppvekst/down-syndrom>

Johansson, I. *Karlstadmodellen*. Hentet fra (07.05.2020):
<http://www.karlstadmodellen.se/wp-content/uploads/om-spraket-och-sprakets-betydelse.pdf>

Kommunikasjon – Karlstadmodellen. Hentet fra (07.05.2020):
<https://naku.no/kunnskapsbanken/kommunikasjon-karlstadmodellen>

Kommunikasjon – Tegn-til-tale. Hentet fra (07.05.2020):
<https://naku.no/kunnskapsbanken/kommunikasjon-tegn-til-tale>

Kunnskapsdepartementet - *St.meld. nr. 41* (2008-2009) Hentet fra (10.04.2020):
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/?ch=1>

Thorbjørnsen, B. (2020) *Teikn-til-tale skapar trygghet og inkludering i barnehagen*. Hentet fra (07.04.2020):
<https://sprakprat.no/2020/02/14/teikn-til-tale-skapar-tryggleik-og-inkludering-i-barnehagen/>

Vedlegg 1 – Intervjuguide til bacheloroppgave

Rammesetting

- ➔ Uformell prat
- ➔ Informerer om problemstilling og bakgrunn for valgt tema
- ➔ Informerer om at intervjuet/samtalen vil bli tatt opp med lydopptaker
- ➔ Vise frem samtykkeskjema, gi informant tid til å lese gjennom og skrive under
- ➔ Informer om taushetsplikt og anonymitet

Problemstilling i bacheloroppgaven:

«Hvordan arbeider dere med barnets kommunikasjon- og språkutvikling?»

Gjennom hele intervjuet kommer jeg til å be informant om å utdype svarene sine, jeg kommer da til å bruke oppfølgingsspørsmål som f.eks:

- Fortell mer...
- Har du eksempler fra praksis
- Har du noen spesifikke situasjoner du kan fortelle om

«Mia» vil bli brukt som fiktivt navn på barnet bacheloroppgaven min bygges på.

Spørsmål

- 1. Fortell om din bakgrunn som barnehagelærer?**
- 2. For meg er inkludering viktig for kommunikasjon og språk, hva tenker du om det?**
 - a. Hva er inkludering for deg?
 - b. Hva er kommunikasjon og språk for deg?
- 3 Hvilke utfordringer har du hatt med kommunikasjon og språk for barn? Gjerne kom med eksempler.**
- 4 Er det noen sammenheng mellom inkludering og språkutvikling? Hva tenker du om det?**
- 5 Hvordan opplever dere at arbeidet med inkludering utvikler språkutviklingen til «Mia»?**
 - a) Kan du si noe om språkutviklingen til «Mia»?
- 6 Hvilke tilgang til resurser har dere i dette arbeidet, og hvordan utnyttes dem?**
- 7 Kan du fortelle litt om det pedagogiske arbeidet dere planlegger for «Mia»?**
- 8 Hvilke utfordringer ser dere i arbeidet med barn med særskilte behov?**
- 9 Hvordan jobber dere med tegn til tale, og opplever du at dette styrker kommunikasjonen blant barn og voksne?**
- 10 Er det noe du vil legge til angående mitt tema?**

Vedlegg 2 – Informasjon og Samtykkeskjema

Vil du delta i bachelorprosjektet

«Hvordan arbeider dere med barnets kommunikasjons- og språkutvikling?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å belyse deres arbeid med kommunikasjon- og språkutvikling, i denne prosessen vil det være fokus på et bestemt barn. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelsen vil innebære for deg.

Formål

Formålet med oppgaven vil være å finne ut hvordan dere jobber med kommunikasjons- og språkutviklingen til det bestemte barnet. Problemstillingen jeg ønsker å svare på er «Hvordan arbeider dere med barnets kommunikasjons- og språkutvikling?»

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta, innebærer det at jeg får observere arbeidet og intervjuer deg angående arbeidet deres med dette barnet. Jeg vil i forkant av intervjuet sende deg intervjuguiden, slik at du får forberedt deg. Gjennom intervjuet kommer jeg til å ta i bruk lydopptaker, og deretter bruke opplysningene du gir meg i min oppgave.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- Få rettet personopplysninger om deg
- Få slettet personopplysninger om deg
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Veilederne mine kommer også til å ha tilgang til opplysningene, Morten Sæther og Kari Nergaard, ved Dronning Mauds Minne Høgskole.
- Alle personer som nevnes i oppgaven min vil få fiktive navn, all innhentet informasjon vil holdes adskilt fra navn og barnehage.

Hva skjer med opplysningene dine når jeg avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 22.05.2020. Alle personopplysninger vil bli slettet innen prosjektslutt.

På oppdrag fra Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til bachelorprosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning ved.
- Vårt personvernombud: Hans Christian Ristad, Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Veileder)

Student

Samtykkeerklæring

Samtykke kan innhentes skriftlig eller muntlig. NB! Studenten må kunne dokumentere for veileder at du har gitt informasjon og innhentet samtykke fra de du registrerer opplysninger om. Vi anbefaler skriftlig informasjon og skriftlig samtykke som en hovedregel.

Hvis foreldre/verge samtykker på vegne av barn eller andre uten samtykkekompetanse, må du innhente tillatelse fra foreldene.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *barn med særskilte behov – kommunikasjons- og språkutvikling*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta på intervju og observasjon av arbeid med et enkelt barn..

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, 22.05.2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)